

ÁCS KÁROLY ELSŐ VERSE

TOLNAI OTTÓ

Örömmel vállaltam el még a tavasszal a hatvanéves Ács Károly köszöntését, ugyanis arra gondoltam, könnyű dolgom lesz, hisz napok kérdése, és megjelennek összes versei: szépen végigolvasom majd, kimazsolázom a számomra fontos részleteket, sorokat, szavakat.

És közben tényleg megjelent az impozáns kötet, nemzedéktársa, Vinkler festményével a borítólapon, virtuóz kis vigettáival a ciklusok előtt.

Ahogy Ács mestere a verscsinálásnak, szerkesztésnek, úgy mestere verseskönyvei megkomponálásának is. Még életében megcsinálni, kerek egészévé zárni az opust — ez is tipikus Ács Károly-i gesztus. Mert Ács formai játéka kinnal, daccal, keserűséggel, iróniával teljes játék. Így tehát ezt a nagy, terjedelmes könyvet is egyfajta keserű, dacos Ács Károly-i *travaille*-nak tekinthetjük. Ahogy évekig gesztusértéke volt keveset írásának, hallgatásának, most olyan gesztusértékű ennek a mégis-terjedelmes opusnak a szembehelyezése a sorssal, a vidéki-nemzeti-ségi költői sorssal is természetesen.

Ácsnak immár másodszor volt alkalma megkomponálni életművét: először azt mutatta meg, hogyan szelektál, hogyan mérlegel, ítél, és most azt, hogy hogyan látja, hogyan uralja, dokumentálja-adminisztrálja, vagy ahogy ő mondja: hogyan *iktatja* az egészet.

Több szempontból is fontos dolog ez, ugyanis felénk ritkán adatik meg a költőnek, hogy betakaríthassa, maga rendezhesse az egész termést. Errefelé szinte minden költői mű szétszórt, rendezetlen, torzóban maradt. Szenteleky, Debreczeni, Laták, Csépe költői termésének egészéről még mindig csak sejtéseink vannak, Dóró, Tóth Ferenc, Utasi Mária, Podolszki József példája pedig mintha egyenesen valami átokról beszélne...

Isidora Sekulić írja a nagy szerb költőről, Laza Kostićról, hogy „az istenek és Vajdaság Lazót tragikusan megátkozták — *a fragmentummal*” („bogovi i Vojvodina su Lazu ukleli tragično, *fragmentom*”).

Ács ez ellen az isten ellen és ez ellen a vidék ellen szánta gesztus-

nak az összes versek egészét, a minden egyes vers precíz iktatását (Ebben rokona Fehér Ferencnek.)

Kezdetben nem értettem, mire jó ez a mániákus precizitás, ez az iktatás, de aztán ebben is felismertem ezt a gesztust, ezt a harcot, a balkáni-ázsiai széthullás, szétfolyás ellen.

Hevesi András írja valahol, hogy a kronológiai érzék a lélek nagyvilági udvariassága, és hogy „az évszámok egyénisége szép kiváltsága a tagolt és árnyalt európai szellemnek, amely takarékosan bánik, és belterjesen gazdálkodik az idővel, rendbe rakja és címkével látja el az esztendőket, míg Ázsiában egymásba folynak a századok...”

Mondom, örömmel vállaltam el a köszöntés feladatát, gondoltam, majd beszámolok arról a kalandról, amit egy ilyen lezárt opuson való végigutazás jelent az olvasónak — ez esetben egy másik költőnek, akinek az opusa heterogénebb, és tán nem is alkalmas az ilyen jellegű lezárásra, lekerekítésre-iktatásra, aki másképpen próbál harcolni az Isidora Sekulic említette isten és a vidéki sors ellen, jóllehet ugyanarról az istenről és vidékről van szó.

Am valami egészen különös dolog történt velem. Már az első versnél elakadtam ugyanis. Igen, egyáltalán nem tudtam túljutni az első versen. Beleszerettem. Fellelkesültem, akárha valami nagy felfedezést hajtottam volna végre.

Antologikus vers mondtam, antologikus vers, nemcsak a vajdasági, hanem az egyetemes magyar költészet szintjén is. S ahhoz, hogy ezt az állításomat le is merjem írni, ahhoz le kellett ellenőriznem, magamnak is be kellett bizonyítanom, hogy nemcsak egy tetszetős ötletről van szó.

Tehát a hatvanéves Ácsot köszöntve első versét szeretném kiemelni, felmutatni, körüljárni, netán megcsillantani benne az egész későbbi opust is.

Teljes értékű, hibátlan alkotás *A vén koldus*, 1945-ben, tizenhét éves korában írta, mint az alcím jelzi, írásbeli dolgozat helyett. (Jéke'y pl. tízéves korában fogant versét is közreadta, igaz, a most megjelent *Összes versek*ben a szerkesztők a zsengek közé helyezték.) Mondom, teljesen érett vers *A vén koldus*, semmi sem utal arra, hogy zsengeről lenne szó. Persze ravasz dolog az ácsi iktatás, már-már borghesi csel: precízen közli a vers születésének dátumát, majd tudatja velünk, hogy „Az évek során, természetesen, több stílári, ritmikái, rímelési stb. botlásukat kiigazítottam; jelenlegi formájukat a hetvenes években nyerték el.” Teljesen érett, hibátlan alkotás tehát *A vén koldus*, olyannyira, hogy a fenn idézett megjegyzés értelmében akár a negyvenöt éves költő művének is tekinthetnénk. Igen ám, de egyáltalán nem jellemző Ács költészetére. Tán az egyetlen ilyen vers az egész életműben. Érdemes lenne kinyomozni, kifaggatni a költőt, miért nem élt többé ezzel a teljesen kész, tiszta, plasztikus verstípussal. Nagyon ritkán ír életképe-

ket, figurális verset, ritkán mond el verseiben egységes, egyvonalú történetet. Noha a rokon versek, ahol egyetlen tárgyhoz, alakhoz kötődik a vers, a vers egy része bár, mint amilyen a légyről, levéltetűről vagy éppen a kertjében kapálgató forradalmárról szólók, a legjobb alkotásaihoz tartoznak.

Különös, hogy azonnal e vers után, már a többi 45-ös versben is, fellép az a bizonyos Ács Károly-i dac. Második versének címe: *Kis dac* — *nagy dac*. Dac a világgal, de a verssel, a formával-formátlansággal szemben is. Valami többé nem engedi mesélni, leírni, ábrázolni, szervezen alkotni, valami (akár gátlásról is beszélhetnénk) mindent felmorzsol, atomizál, ide-oda forgat, szétszed-összerak, ironizál.

Ács egyik őse a rím, a forma ironizálásának. Annak, ami Kosztolányi fájdalomra csapó, végtelenné nyúló rímjével vette kezdetét.

(„mintha egy hosszú
végtelen-hosszú
rímet üvöltene”)

A rím, a forma ironizálásának, ami ma, többek között Domonkos hatására is, tán a leguralkodóbb divat a magyar költészetben. Az iróniának és a végtelen analízisnek, amelynek viszont Szabó Lőrinc volt példamutató mestere. Az irónia és az analízis Ácsnál tényleg végtelen folyamattá lesz, valami vitriolos közeggé, magává a költészetté: „Csak a semmi nem csak, az örök tagadás”, mondja. No de térjünk vissza első verséhez.

Itt is tetten érhető Ács könyörtelen, alig elviselhető iróniája, ám itt még nem akadályozza a leírást, a történetet, a plaszticitást, teljes egészében annak a funkciójában működik. Éppen iróniája, könyörtelensége, már-már pimaszsága segíti át a koldusversek szentimentalizmusán, érzélgősségén, emeli az együttérzés, a részvét, a humánus ritkán tapasztalt magasságaiba. Ilyen bölcsességet a bölcsességnek és a részvétnek ilyen plasztikus — és nyugodtan mondhatjuk: akusztikus — megjelenítését csak a keleti mesterek műveiben találni.

Szeretném antológiáinkban látni ezt a verset, Ács első versét, amelyet most örömmel olvasok, örömmel, és abban a reményben, hogy idővel majd a többi vers, az összes is hasonló élménnyé lehet.